

Ortak Deyim ve Atasözleri Işığında Hazara-Türk İlişkileri

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

batsiz@gmail.com

Samira MERZAD

Samiramerzad420@gmail.com

Özet

Türkiye Türkçesi, deyim ve atasözleri açısından oldukça zengin bir dil olup, Türk toplumunun kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Atasözleri ve deyimler, Türk kültürünün derin izlerini taşır ve toplumun eğitiminde, kültürel aktarımında önemli bir rol oynar. Bu unsurlar, günlük yaşamın kültürel referanslarını içeren ve ortak dil ile kültürün bir yansıması olan önemli öğelerdir.

Bu çalışma, Hazaraların kökeninin Türk-Moğol soyuna dayandığını ve bu kökenin Cengiz Han dönemi gibi tarihi süreçlere kadar uzandığını öne süren görüşlere odaklanmaktadır. Hazaralar ile Türkler arasında ortak olan deyim ve atasözlerinin incelenmesi, bu toplulukların kültürel bağlarını daha iyi anlamamıza olanak tanıyacaktır. Bazı araştırmalara göre, Hazaragi lehçesi eski Türkçeye dayanır ve bu lehçede yer alan Türkçe kökenli kelimeler, Hazaraların atalarının bir kısmının Türkçe konuştuğunu gösterir. Zamanla Hazaralar, ana dillerini unutmuş ve Farsçanın Deri lehçesini benimsemiş, ancak bu lehçeyi Türkçe kelimelerle zenginleştirmişlerdir.

Afganistan'da Hazaralar, deyim ve atasözleri kullanımıyla tanınan bir topluluktur. Hazaraların tarih boyunca karşılaştıkları zorluklar, kullandıkları atasözleri ve deyimlerle kendini göstermektedir. Bu çalışma, Hazaralar ile Türkler arasındaki ortak kültürel öğeleri incelemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Türkler, Hazaralar, Atasözler.

Common Idioms and Proverbs in the Context of Hazara-Turkish Relations

Abstract

Turkish is a language rich in idioms and proverbs, which form an important part of Turkish society's cultural heritage. Proverbs and idioms play a vital role in education and the transmission of culture, reflecting deep elements of Turkish identity. As mirrors of shared language and culture, proverbs serve as significant components that capture cultural references from daily life.

This study examines the hypothesis that the Hazaras have Turkish-Mongolian origins, with historical roots extending to the era of Genghis Khan. The research focuses on the proverbs and idioms common to both Hazaras and Turks. Some researchers assert that the Hazaragi dialect is derived from Old Turkish. The presence of Turkish-origin words, which are still in use today, suggests that part of the Hazara ancestry spoke Turkish. Over time, while adopting the Dari dialect of Persian as their primary language, the Hazaras enriched it with Turkish vocabulary.

In Afghanistan, Hazaras are renowned for their use of proverbs and idioms. These proverbs reflect the community's character and the challenges they have faced throughout history. Despite losing their original language, the notion that the Hazaras have Turkish roots persists. Further exploration of Hazara proverbs and idioms will provide greater understanding of their cultural connection to Turkish heritage. This study aims to analyze the shared proverbs and idioms to explore the cultural ties between the two groups.

Key Words: Afghanistan, Turks, Hazaras, Proverbs.

GİRİŞ

Afganistan, Orta Asya ve Güney Asya coğrafyasında stratejik bir konuma sahiptir. Kuzeyden güneye ve doğudan batıya geçiş noktası olması nedeniyle dünya siyasetinde sıkça gündeme gelmektedir. Afganistan Devleti, eski çağlarda Aryana ve Orta Çağ'da Horasan olarak bilinen bölgede, 1747 yılında kurulmuştur.

Afganistan'ın etnik yapısı oldukça çeşitlidir. Ülkede Tacikler, Peştunlar, Türkler (Özbekler, Türkmenler, Kızılbaşlar, Kazaklar, Kırgızlar, Karakalpaklar, Hazaralar), Aymaklar, Beluçiler, Brahaviler, Hindu-Sihler, Nuristaniler, Rajasthaniler, Araplar, Pamiriler, Yatlar, Pencabiler, Darvaziler ve Paşailer yaşamaktadır. Bu gruplardan dört ana etnik topluluk olan Tacikler, Peştunlar, Türkler ve Hazaralar, Afganistan'da siyasi güç oluşturabilecek nüfusa sahiptir. Türkler, özellikle Afganistan'ın kuzeyinde bulunan ve tarihsel olarak Türkistan'ın bir parçası kabul edilen Afgan Türkistanı (Güney Türkistan) bölgesinde yaşamaktadır (Çınarlı, 2012, s. 76-77).

Afganistan, tarihsel olarak Türk boylarının göç yolları üzerinde bulunduğundan, çeşitli Türk topluluklarının hâkimiyet kurduğu bir bölge olmuştur. M.Ö. dönemlerde Türk boyları, Taharistan ve Baktriya gibi bölgelerde Yabgular Devleti'ni kurarak bölgedeki diğer etnik unsurları da bünyelerine katmışlardır. Afganistan'daki birçok etnik grup içerisinde Hazaralar da önemli bir yer tutmaktadır. Afganistan nüfusunun yaklaşık %25'ini oluşturan Hazaraların Türk kökenli olduğu bilinmekle birlikte, Türk dünyasında bu etnik grup hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır (Mohammadi, 2015, s. 29-52).

Hazaralar Kimlerdir?

Hazara kelimesi, köken olarak Farsçadan gelmektedir. "Hazar" veya "Hazara" kelimesi Farsçada "bin" anlamına gelmektedir. Bunun nedeni, Cengiz Han'ın askerlerini binli gruplar hâlinde

düzenlemesidir. Hazaraların kökeniyle ilgili en güçlü görüşlerden biri, onların önemli bir kısmının Türk olduğudur. Bölgenin İslam öncesi tarihine bakıldığında, Cengiz Han'ın bölgedeki çeşitli kabileleri bir araya getirerek Türklerden oluşan bir birlik oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, Hazaraların Türk kökenli olduğu tezini güçlendirmektedir (Gökdağ, 2000, s. 10).

Hazara ismi, Horasan bölgesinde yaşayan Moğollar, İlhanlılar ve Timurlular ile ilgili Farsça kaynaklarda ilk kez geçmektedir. Türk kaynaklarında ise bu gruptan bahseden ilk kişi Babür Şah'tır. Bu çalışmada, orijinali Çağatay Türkçesi ile yazılmış olan *Babürname*'nin günümüz Türkçesi ve İngilizce çevirilerinden yararlanılarak, Hazaraların 15. ve 16. yüzyıllardaki durumu ve Türk tarihindeki yeri ele alınacaktır. *Babürname*'de Hazaralar "Hezare" olarak geçmektedir. Ancak, günümüzde yapılan çalışmalarda bu topluluğun adı genellikle "Hazara" olarak kabul edilmektedir (İlhan, 2022, s. 608).

Günümüz Afganistan'ında önemli bir nüfusa sahip olan Hazaralar, 16. yüzyıldan itibaren bağımsız bir etnik grup olarak kabul edilse de bölgenin eski halklarından biri olarak değerlendirilmektedir. Ülkenin en dağlık bölgelerinde yaşayan Hazaralar, genellikle merkezi otoriteye bağlı, sakin ve bağımsız bir yaşam sürmektedirler (Durak, 2022, s. 8).

Hazaraların kökeni hakkında kesin bir sonuca ulaşılmış değildir. Bazı araştırmacılar Hazaraların Moğol kökenli olduğunu iddia ederken, bazıları onları Türk-Moğol veya sadece Türk olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, Hazaraları Çerkezler, Hintliler veya Afganistan'daki yerli halklarla ilişkilendiren görüşler de bulunmaktadır. Bununla birlikte, en yaygın kabul gören görüş, Hazaraların Türk soyundan geldiğidir. Hazaralar arasında da farklı etnik kökenlere dair görüşler bulunmaktadır. Çoğu Hazara, kendisini Cengiz Han'ın askerlerinin soyundan geldiğini ileri sürmektedir. Cengiz Han'ın bozkır kabilelerini bir araya getirdiği ve ordusunun büyük bir kısmının Moğollar, geri kalanının ise Türkler, Kıpçaklar, Türkmenler ve Uygurlardan oluştuğu bilinmektedir. Bu durum, Hazaraların Türk kökenli olduğu görüşünü desteklemektedir (Çelik, 2013, s. 9).

Cengiz Han ve Emir Timur'un Afganistan'a gelişiyle birlikte, Hazara kimliğinin ortaya çıktığı öne sürülmektedir. Klaus Ferdinand bu konuda şu açıklamayı yapmaktadır: "Moğol görünümlü olan bu insanlar Farsça konuşmakta ve Türkçe ile Moğolcadan kelimeler kullanmaktadır." Ona göre, Hazaraların oluşumu Moğol ve Türk akınları sonrasında gerçekleşmiştir. Ancak, Hazara adıyla tanımlanan toplulukların 1500'lü yıllardan sonra tarih sahnesine çıktığı görülmektedir. Rus bilim

insanı Evgeny Mudin ise Hazaraların Türk-Moğol karışımı bir topluluk olduğunu öne sürmektedir (Sultanoghli, 2018, s. 63).

1. Moğol Kökenli Olduğu Teorisi

Bazı tarihçiler, Hazaraların, M.S. 1229-1447 yılları arasında Afganistan'a yerleşen Moğolların torunları olduğunu savunmaktadır. Bu görüşü, Babür İmparatorluğu tarihçisi *Ebul Fazl Dekani* ve Batılı tarihçiler *Mount Stuart*, *Elphinstone*, *Alexander Bors Arminos* gibi isimler de desteklemektedir (Misbahzade, 1391: 42).

2. Türk Kökenli Olduğu Teorisi

Hazaraların Türk kökenli olduğu görüşü, fiziksel özelliklerinin Türklerle benzerlik taşıması nedeniyle yaygındır. *Macmunn* Hazaraların tamamen Türk ırkından geldiğini ifade etmektedir (Macmunn, 1929: 25). Ayrıca, Hazaracat dilinin Türkçe ve Moğolca unsurlar taşıması bu teoriyi desteklemektedir.

3. Hazaraların Karışık Kökeni

Klaus Ferdinand, Hazaraların Türk-Moğol karışımı bir kökene sahip olduğunu ve bu karışımın Orta Asya'daki göç hareketlerinden şekillendiğini belirtmiştir (Ferdinand, 1962: 126).

Hazaraların Deyim ve Atasözleri Üzerine Yapılan Çalışmalar ve Kültürel Etkileşim

Hazaraların deyim ve atasözleri üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu alanda öne çıkan eserler arasında Ali Akber Şehristani ve Abbas Dilcü'nün kitapları bulunmaktadır. Bu çalışmada, Şehristani ve Dilcü'nün eserlerine odaklanarak, Türk ve Hazar halkları arasındaki kültürel etkileşimi ve dilsel benzerlikleri ele almayı amaçladık. Çalışmamızı, özellikle Şehristani'nin kitabına hareketle şekillendirdik.

Şehristani'nin kitabı, Hazaraca atasözlerine dair önemli bir derleme sunmaktadır. Kitapta yaklaşık 300 Hazaraca atasözü yer almakta ve bunlardan 170 tanesinin Türkçe karşılıkları belirlenmiştir. Türkçe karşılıkları bulmak için TDK (Türk Dil Kurumu) ve Aksoy'un "Türk Atasözleri" kitabı kullanılmıştır. Bazı atasözleri kelime olarak birebir aynıdır; bazıları ise cümle yapısı bakımından farklılık gösterse de anlam olarak benzerlik taşımaktadır. Bu durum, Türk ve Hazar halkları arasındaki tarihsel ve kültürel bağları ortaya koymaktadır.

Hazaraların bir kısmının Türk soyundan geldiği düşüncesi, bu benzerliklerin anlaşılmasında önemli bir faktördür. Hazaralar, Türk boylarıyla tarihsel olarak yakın ilişki içinde olmuş ve bu etkileşim dilsel ve kültürel benzerliklere yol açmıştır. Özellikle Orta Asya ve Afganistan'ın kuzey bölgelerinde, Türk boylarının yerleşim alanlarında yaşayan Hazaralar, Türkçe'nin etkisi altında kalmış ve bu etkileşim, dilsel yakınlık yaratmıştır.

Türkçe ve Hazaraca arasındaki benzerlikler, yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bağlara da dayanmaktadır. Hazaraların deyim ve atasözleri, Türklerle paylaşılan ortak kültürel mirası yansıtmaktadır. Bu miras, iki halkın tarihsel olarak birbirleriyle yakın ilişkiler içinde olduğunu ve ortak değerlere sahip olduklarını göstermektedir. Türk ve Hazar halkları arasındaki bu kültürel etkileşim, dilsel yakınlıkla sınırlı kalmayıp, sosyal yapılar, gelenekler ve yaşam biçimlerini de etkilemiştir.

Deyimler ve atasözleri, halkların dilinde derin izler bırakmış ve kültürel etkileşimlerin önemli bir yansıması olmuştur. Türkçe ve Hazaraca arasında ortak deyim ve atasözlerinin bulunması, bu halkların tarihsel olarak birbirleriyle yakın ilişkiler içinde olduklarını ve ortak kültürel mirasa sahip olduklarını gösteren önemli bir göstergedir.

Bu çalışma, Hazaraların deyim ve atasözlerinin, Türk halkının kültürel yapısının bir yansıması olarak nasıl şekillendiğini ve iki halk arasındaki etkileşimi dilsel ve kültürel düzeyde tartışmaktadır.

1. **Hazaraca:** آدم بی کار، یا دوز موشه یا بیمار
Türkçe Çeviri: Aylak (işsiz) olan ya hırsız olur ya da hasta olur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir."

2. **Hazaraca:** آدم جهان دیده چیم شی وازه آدم نادیده کوره
Türkçe Çeviri: Dünyayı gezen görebilir, görmeyen de kördür
Eşdeğer Türk Atasözü: "Çok gezen çok bilir."

3. **Hazaraca:** آزموده ره آزمودن خطا به
Türkçe Çeviri: Önceden denenmiş insanı tekrar denemek hatadır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Adam adamı bir kere aldatır."

4. **Hazaraca:** آس د پیری ایرغہ نموشہ
Türkçe Çeviri: öğrenemez yürümeyi yaşlıyken At
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ağaç yaşken eğilir."
5. **Hazaraca:** آو ندیده موزه ره نکش
Türkçe Çeviri: çıkarma botlarını görmeden Suyu
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dereyi görmeden paçaları sıvamak."
6. **Hazaraca:** از یک گل بهار نموشہ
Türkçe Çeviri: olmaz bahar çiçekle Bir
Eşdeğer Türk Atasözü: " Bir çiçekle bahar olmaz."
7. **Hazaraca:** شُئْر آدم یکسره جوز ثوئل نمونه
Türkçe Çeviri: etmez dışkı ceviz her zaman devesi Kişinin
Eşdeğer Türk Atasözü: "Her gün papaz pilav yemez."
8. **Hazaraca:** شُئْر دیدی؟ نه
Türkçe Çeviri: Hayır mü? gördün Deveyi
Eşdeğer Türk Atasözü: "Güneş balçıkla sıvanmaz."
9. **Hazaraca:** از کسی بئرس که از خدا نمی ترسه
Türkçe Çeviri: korkmayandan Allahtan Kork,
Eşdeğer Türk Atasözü: " Kork, Allahtan korkmayandan."
10. **Hazaraca:** آگہ د خانه کسه یک توره بسه
Türkçe Çeviri: yeter. kelime tek varsa biri akıllı Evde
Eşdeğer Türk Atasözü: "Leb demeden leblebiyi anlamak."
11. **Hazaraca:** آگہ دل بسوزه از چیم کور آودیده مورد
Türkçe Çeviri: gelir yaş gözden kör yanarsa Gönül
Eşdeğer Türk Atasözü: "Çobanın gönlü olursa, tekeden yağ çıkar."
12. **Hazaraca:** آگہ مُشت خُو ره واز گرفتی خُدا می دیه، آگہ پیش گرفتی نه
Türkçe Çeviri: vermez kapatırsanız Allah verir, yumruğunuzu açık tutarsanız
Eşdeğer Türk Atasözü: "Eli boşa 'ağa uyur', eli doluya 'ağa buyur' derler."

13. **Hazaraca:** یک نفر او شنه کجا ره بگیریه، آتش شنه کجا ره در بدیه
Türkçe Çeviri: Bir adam su olursa nereyi kaplayabilir, tek başına ateş olursa nereyi yakar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bir elin nesi var, iki elin sesi var."

14. **Hazaraca:** امی چراغ روشو، آموز گنده روغو یه
Türkçe Çeviri: Bu parlak lamba o kokuşmuş yağdan
Eşdeğer Türk Atasözü: "Her şerde bir hayır vardır."

15. **Hazaraca:** او خینگینه گاو می طلیه
Türkçe Çeviri: İnek yumurtası istiyor
Eşdeğer Türk Atasözü: "Tekeden süt çıkarmak."

16. **Hazaraca:** ایت زاغ بی داغ نییه
Türkçe Çeviri: Yara izi olmayan karga yoktur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Balta değmedik ağaç olmaz."

17. **Hazaraca:** هیچ کس از خود خو پوره نییه
Türkçe Çeviri: Hiç kimse kendi içinde mükemmel değildir
Eşdeğer Türk Atasözü: "El elden üstündür, akıl akıldan üstündür."

18. **Hazaraca:** هیچ گل بی خار نییه
Türkçe Çeviri: Dikensiz gül yoktur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dikensiz gül olmaz."

19. **Hazaraca:** ایله آمده اموره
Türkçe Çeviri: Boş gelen gider
Eşdeğer Türk Atasözü: "Haydan gelen huya gider."

20. **Hazaraca:** باد آورده ره باد موبره
Türkçe Çeviri: Rüzgârın getirdiği şeyi, rüzgâr götürür
Eşdeğer Türk Atasözü: "Haydan gelen huya gider."

21. **Hazaraca:** بار کج د منزل نمیرسه
Türkçe Çeviri: Eğik bir yük hedefine ulaşamaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Yanlış hesap Bağdat'tan döner."

22. Hazaraca: بخت او طرف بلا به
Türkçe Çeviri: Refah, sıkıntının diğer tarafındadır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Zahmetsiz rahmet olmaz."

23. Hazaraca: بد بختو سر خود خو مینگره، نیک بختو سر دیگا
Türkçe Çeviri: Şanssız insanlar kendilerinde deneyim yaşarken, şanslı insanlar başkalarında
Eşdeğer Türk Atasözü: "Akıllı başkasının hatasından, aptal kendi hatasından ders alır."

24. Hazaraca: بد خوردی مردی بد
Türkçe Çeviri: Kötü yersen kötü ölürsün
Eşdeğer Türk Atasözü: "Rüzgâr eken, fırtına biçer."

25. Hazaraca: بد مینگری بد کدی،
Türkçe Çeviri: Kötülük yaparsan kötülük görürsün
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ne ekersen, onu biçersin."

26. Hazaraca: براری مو حساب براری مو براری
Türkçe Çeviri: Kardeşliğimiz yerinde, hesabımız da eşit
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dostluk başka, alışveriş başka."

27. Hazaraca: براری مو براری بای بز مو یک شاهى
Türkçe Çeviri: Kardeşliğimiz yerinde, bir keçinin fiyatı hâlâ bir kuruş
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dostluk okkayla, alışveriş dirhemle."

28. Hazaraca: بز کم چى چگوى شى کم
Türkçe Çeviri: Daha az keçi, daha az bakım
Eşdeğer Türk Atasözü: "Azıcık aşım, ağrısız başım."

29. Hazaraca: بلدى ایشپش، پوستینه آتش نمى زنه
Türkçe Çeviri: Bitlerden kurtulmak için kürk montu yakma
Eşdeğer Türk Atasözü: "Pireye kızıp yorgan yakmak." (Deyim)

30. Hazaraca: بلى زخم شى نمک پاش دد
Türkçe Çeviri: Yaraya tuz basmak
Eşdeğer Türk Atasözü: "Yaraya tuz biber ekmek."

31. **Hazaraca:** مییه شور شوروا شد گلو که بیچه
Türkçe Çeviri: Çok fazla aşçı olduğunda çorba tuzlu olur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Horozu çok olan köyde sabah geç olur."

32. **Hazaraca:** مرده کس هر خو خاتون بیخ
Türkçe Çeviri: Herkes karısının yanında kahramandır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Her horoz kendi çöplüğünde öter."

33. **Hazaraca:** روغنی دیشکه بیخ موشی، سیاه شِشتی دیگ بیخ
Türkçe Çeviri: Tencerenin başına oturduğunda kararacaksın; yağ kutusunun yanına oturduğunda yağlanacaksın
Eşdeğer Türk Atasözü: "Üzüm üzümüne baka baka kararır."

34. **Hazaraca:** به جای دیگه پلوی از بهتر وطن جو پاج
Türkçe Çeviri: Memleketinin arpa ekmeği, başka bir yerin pirinç yemeğinden daha iyidir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bülbülü altın kafese koymuşlar, 'ah vatanım' demiş."

35. **Hazaraca:** نییه برابر استه، دست یک از که ناخو پنج
Türkçe Çeviri: Bir elin beş parmağı bile eşit değildir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Beş parmak bir olmaz."

36. **Hazaraca:** مونه پیدا بوله پول
Türkçe Çeviri: Para parayı bulur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Para parayı çeker."

37. **Hazaraca:** عالم د روی ، دری خو خود د پول
Türkçe Çeviri: Paranız varsa, dünyada güveniniz de vardır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Parası ucuz olanın, kendisi kıymetli olur."

38. **Hazaraca:** بغل د زن ، کمر د پول
Türkçe Çeviri: Cebinizde paranız olduğunda eşiniz yanınızda olacaktır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Paran varsa cümle âlem kulun, paran yoksa tımarhane yolun."

39. **Hazaraca:** برابر خو پا کو دراز خو آته پلاس
Türkçe Çeviri: Ayağını babanın halısına göre uzat
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ayağını yorganına göre uzat."

40. Hazaraca: پول نَخد نان پخته یه
Türkçe Çeviri: Nakit para pişmiş ekmek gibidir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Para peşin, kırmızı meşin."

41. Hazaraca: پیش مُردو جاغه پاره نموشه
Türkçe Çeviri: Ölmeden önce yakamı yırtma
Eşdeğer Türk Atasözü: "Vakitsiz öten horozun başını keserler."

42. Hazaraca: پیش کله خر و یاسین خاندو
Türkçe Çeviri: Eşegin kulağında yasin okumak
Eşdeğer Türk Atasözü: "Eşek hoşaftan ne anlar."

43. Hazaraca: چمچه یکی ره دغدغ مونه
Türkçe Çeviri: Kaşık ve fincan bazen birbirine çarpar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Tencere demiş dibim altın, kepçe demiş ben neredeyim?"

44. Hazaraca: تا باد نیشه درخت شور نموخوره
Türkçe Çeviri: Rüzgar olmadığı sürece ağaç hareket etmeyecektir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Rüzgâr esmiyorsa yaprak oynamaz."

45. Hazaraca: تا خود خوره د بلا نرنی د بخت نمیرسی
Türkçe Çeviri: Kendini belaya vurmazsan bahtına ulaşamazsın
Eşdeğer Türk Atasözü: "Emek olmadan yemek olmaz."

46. Hazaraca: تا د او نرنی آوباز نموشی
Türkçe Çeviri: Suya atlamadığınız sürece yüzücü olamazsınız
Eşdeğer Türk Atasözü: "Başa gelmeyince bilinmez."

47. Hazaraca: تا د او و آتش نرنی د جای نمیرسی
Türkçe Çeviri: Kendinizi suya ve ateşe sokmadığınız sürece hiçbir yere varamazsınız
Eşdeğer Türk Atasözü: "Cefayı çekmeyen sefanın kadrini bilmez."

48. Hazaraca: تا نبینی سخت و سست کی شنی مردی درست
Türkçe Çeviri: Sefalet ve zorluklarla karşılaşmadıkça iyi adam olmayacaksın
Eşdeğer Türk Atasözü: "Cefayı çekmeyen sefanın kadrini bilmez."

Ortak Deyim ve Atasözleri Işığında Hazara-Türk İlişkileri

49. **Hazaraca:** تا نلغه چُخرا نكنه، آيه شى شير نميديه
Türkçe Çeviri: Bebek ağlamadığı sürece annesi onu emzirmez
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ağlamayan çocuğa meme vermezler."

50. **Hazaraca:** تو موگی نه از چل بمنم نه از توشه راه
Türkçe Çeviri: Hem kırklama töreninde kalmak istiyorsun hem de yola çıkmak
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ne yârden geçilir ne serden."

51. **Hazaraca:** توره مرد گره ندره
Türkçe Çeviri: Mert adamın sözünün yavrusu olamaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Yiğidin sözü, demirin kertiği."

52. **Hazaraca:** تی کاسه نیم کاسه به
Türkçe Çeviri: Kasenin altında yarım kase var
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dilinin altında bir şey var."

53. **Hazaraca:** تیر خطا صفت ندره
Türkçe Çeviri: Iskalayan bir okun övülecek hiçbir şeyi yoktur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Arpa unundan kadayıf olmaz."

54. **Hazaraca:** تیر که از شصت بُر شد وای وای درد نموخوره
Türkçe Çeviri: Ok başparmağından ayrıldığında pişmanlık işe yaramaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Son pişmanlık fayda etmez."

55. **Hazaraca:** تیل که از خانه سرکار آمد د دامون خو بگير
Türkçe Çeviri: Yağ size evden (bedava) verildiyse onu önlüğüne al
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bedava sirke baldan tatlıdır."

56. **Hazaraca:** جان جوری پادشاهی به
Türkçe Çeviri: Sağlam vücut krallıktır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Sağlık varlıktan yeğdir."

57. **Hazaraca:** جسور گوشت خوره موخوره
Türkçe Çeviri: Cesur kişi kendi etini yer
Eşdeğer Türk Atasözü: "Keskin sirke küpüne zarar."

58. **Hazaraca:** دیگر دیگر، جگر چگر
Türkçe Çeviri: Ciğer ciğerdir, diğەر diğەrdir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Üvey, öz olmaz; kemha, bez olmaz."
59. **Hazaraca:** یه آسو کوندلوی دَ جنگ
Türkçe Çeviri: İzleyenler için kavga kolay görünüyor
Eşdeğer Türk Atasözü: "Davulun sesi uzaktan hoş gelir."
60. **Hazaraca:** دره خشک و تر جنگل
Türkçe Çeviri: Bir ormanda hem yeşil hem de kurumuş ağaçlar vardır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ak koyunun kara kuzusu da olur."
61. **Hazaraca:** موسوزه خشک و گرفت تر که جنگل
Türkçe Çeviri: Bir orman alev aldığında hem yaş hem de kuru yanar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kurunun yanında yaş da yanar."
62. **Hazaraca:** یه خاموشی آبله جواب
Türkçe Çeviri: Aptalın cevabı sessizliktir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Cahile laf anlatmak deveye hendek atlatmaktan zordur."
63. **Hazaraca:** یه یابنده جوينده
Türkçe Çeviri: Arayan bulur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Arayan Mevla'sını da bulur, belasını da."
64. **Hazaraca:** پُره دل بود، پُر که جيب
Türkçe Çeviri: Cep dolu olduğunda kalp de dolar
Eşdeğer Türk Atasözü: "İnsanın kötüsü olmaz; meğەر ki parası olmaya."
65. **Hazaraca:** یه خالی دل بود، خالی که جيب
Türkçe Çeviri: Cep boşsa kalp de boştur
Eşdeğer Türk Atasözü: "İnsanın kötüsü olmaz; meğەر ki parası olmaya."
66. **Hazaraca:** یه چاه د شی جای کن چاه
Türkçe Çeviri: Kuyu kazan kişinin yeri kuyunun içidir
Eşdeğer Türk Atasözü: "El için kuyu kazan, evvela kendisi düşer."

67. **Hazaraca:** چپاک نخد (نقد) به از چلیک نیسیه
Türkçe Çeviri: Hazırdaki ekmek, gelecek börekten daha iyidir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir."

68. **Hazaraca:** چپاک یک طرفه آواز ندره
Türkçe Çeviri: Bir taraftan gelen tokatın sesi çıkmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bir elin nesi var, iki elin sesi var."

69. **Hazaraca:** دَ وار زمبور چوب نرُو
Türkçe Çeviri: Arının yuvasına kazık (çöp) dürtme
Eşdeğer Türk Atasözü: "Arı kovanına çomak sokma."

70. **Hazaraca:** چوب هر چند گزنگ بئشه ئی آو نموشه
Türkçe Çeviri: Odun ne kadar ağır olursa olsun suda batmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ağaç ne kadar uzasa da göğe ermez."

71. **Hazaraca:** چیم عاشق کوره
Türkçe Çeviri: Aşığın gözü kördür
Eşdeğer Türk Atasözü: "Aşığın gözü kördür."

72. **Hazaraca:** حرکت کو که خدا برکت گنه
Türkçe Çeviri: Hareket edin ki (Allah) bereket versin
Eşdeğer Türk Atasözü: "Nerede hareket, orada bereket."

73. **Hazaraca:** حساب دَ متقال، بخشش دَ خروار
Türkçe Çeviri: Hesap miskalle, cömertlik ise kantarla
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dostluk kantarla, alışveriş miskalle."

74. **Hazaraca:** خار دَ جان خود خُو دی، سیزو دَ جان دیگا
Türkçe Çeviri: Kendi vücudunuza diken, başkasının vücuduna iğne
Eşdeğer Türk Atasözü: "İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır."

75. **Hazaraca:** خار که از زمین بُر شده تیزه
Türkçe Çeviri: Diken battığı yerden çıkarılınca keskin olur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kaybolan koyunun kuyruğu büyük olur."

76. **Hazaraca:** خار پشټک چوچه خو ره موگه، بځملى باچه مه
Türkçe Çeviri: Kirpi yavrusuna 'ah pamuk çocuğum' diyor
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kuzguna yavrusu şahin görünür."

77. **Hazaraca:** خاک خُشک دَ دیوال نَمی چسپه
Türkçe Çeviri: Kuru toprak duvara yapışmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Çürük tahta çivi tutmaz."

78. **Hazaraca:** خانه اُستا دروش پیدا نموشه، خانه سوداگر سیزو
Türkçe Çeviri: Demircinin evinde bız, tüccarın evinde iğne bulunmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kürkçünün kürkü olmaz."

79. **Hazaraca:** خدا دا (دهن) ره دَده روزی شیره ام میدیه
Türkçe Çeviri: Allah ağzı verdi, yiyeceği de verir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Derdi veren devasını da verir."

80. **Hazaraca:** خدا دیر میگیره سیر میگرد
Türkçe Çeviri: Tanrı yavaş yavaş ve iyice yakalar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Hak yerini bulur."

81. **Hazaraca:** خدا روزی رسانه
Türkçe Çeviri: Tanrıdır Rızkı veren
Eşdeğer Türk Atasözü: "Allah kulunu kısmetiyle yaratır."

82. **Hazaraca:** خدا روزی ره از موری شیوه نمونه
Türkçe Çeviri: Tanrı günlük ekmeğimizi pencereden dökmeyecek
Eşdeğer Türk Atasözü: "Emek olmadan yemek olmaz."

83. **Hazaraca:** خدا که دَده نموگه بچه کی پی
Türkçe Çeviri: Tanrı verdiğinde kimin oğlu olduğunu sormaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Allah verince kimin oğlu, kimin kızı demez."

84. **Hazaraca:** خر آمو خره فقط پالون شی بدل شده
Türkçe Çeviri: Aynı eşek sadece eyeri değişmiş
Eşdeğer Türk Atasözü: "Tazı o tazı ama çulu değişmiş."

85. **Hazaraca:** خرج آگه از کیسه مهمان بود حاتم تایى شدن آسان بود
Türkçe Çeviri: Harcama misafirin cebinden olursa Hatam-i Tayi gibi olmak kolaydır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Davulu biz çaldık, parsayı başkası topladı."

86. **Hazaraca:** خرس که دَ کوه آدم ندید، گنتلی سوار موشه
Türkçe Çeviri: Bir ayı dağda insanları görmediğinde bir sopanın üzerine biner
Eşdeğer Türk Atasözü: "Alçak yerde tepecik kendisini dağ samır."

87. **Hazaraca:** خرس و پالیز وانی
Türkçe Çeviri: Bir ayının kavun tarlasına bakması imkansızdır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Tarlada çayırdı, bağ bayırda."

88. **Hazaraca:** خلق بورو و من بورو
Türkçe Çeviri: İnsanlar gidiyor ve ben de gidiyorum
Eşdeğer Türk Atasözü: "Herkesin geçtiği köprüden sen de geç."

89. **Hazaraca:** خون قد خون ششته نموشه
Türkçe Çeviri: Kan, kanla yıkanmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kanı kanla yumazlar, kanı suyla yurlar."

90. **Hazaraca:** خاهی نشوی رسوا هم رنگ جماعت شو
Türkçe Çeviri: Rezil olmamak istiyorsan, cemaatle aynı renkte ol
Eşdeğer Türk Atasözü: "Herkesin geçtiği köprüden sen de geç."

91. **Hazaraca:** خاه نیک کنه خاه بد کنه هر کس کنه با خود کنه
Türkçe Çeviri: İyilik de kötülük de yaparsan kendin için olur
Eşdeğer Türk Atasözü: "İyilik eden iyilik bulur."

92. **Hazaraca:** خوبی از روی خوبه یه
Türkçe Çeviri: İyilik iyilikten kaynaklanır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ne ekersen, onu biçersin."

93. Hazaraca: خوی د کماله، نه د جمال
Türkçe Çeviri: Güzellik, dış görünüşte değil, olgunluktur.
Eşdeğer Türk Atasözü: "Akıl yaşta değil, baştadır."

94. Hazaraca: خود خوره د سر میخ می کشه
Türkçe Çeviri: Kendini çivi ile öldürüyor
Eşdeğer Türk Atasözü: "Herkes ne yaparsa kendine yapar."

95. Hazaraca: خود خوره قد شاخ گاو جنگ میدیه
Türkçe Çeviri: Kendisi Boğa boyunuzuyla savaşır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Başından büyük işlere girişmek."

95. Hazaraca: خود خورده خودشی میترقه
Türkçe Çeviri: Yiyen kendisi patlayacak
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kişinin kendine ettiğini kimse edemez."

96. Hazaraca: خود کده ره نه درده نه درمو
Türkçe Çeviri: Kendine zarar veren ne acı duyar ne de şifa bulur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kişi ne yaparsa kendine yapar."

97. Hazaraca: خور بی پیر ره لا مذهب می ديه
Türkçe Çeviri: Allah'a inanmayan bir adam, dinici olmayan biriyle nasıl başa çıkacağını bilir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dininizin hakkından imansız gelir."

98. Hazaraca: خوی که د شیر در بیه د مرگ بر موشه
Türkçe Çeviri: Emzirme döneminde başlayan bir alışkanlık ölene kadar sürdürülür
Eşdeğer Türk Atasözü: "Can çıkmadan huy çıkmaz."

99. Hazaraca: خيگينه دوز اشتر دوز موشه
Türkçe Çeviri: Yumurta hırsızlı deve hırsızlı olur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Alışmış kudurmuştan beterdir."

100. Hazaraca: خيگينه امروز از خروی صبا زياد استه
Türkçe Çeviri: Bugünkü yumurta yarınki horozdan iyidir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Yarınki kazdan bugünkü tavuk (yumurta) iyidir."

101. Hazaraca: آذون غريب كس نماز نميخانه
Türkçe Çeviri: Hiç kimse fakirin ezanıyla namaz kılmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Adamın kötüsü olmaz meğer zuğurt ola."

102. Hazaraca Farsça: امید شاخ دمه بی دد
Türkçe Çeviri: Boynuza göz diken kuyruğunu kaybetti
Eşdeğer Türk Atasözü: "Az'a kanaat etmeyen çoğu bulamaz."

103. Hazaraca: تَنگ آمدی دَ جنگ آمدی
Türkçe Çeviri: Daraldın savaştın
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kul sıkışmayınca hızır yetişmez."

104. Hazaraca: جنگ حلوا بخش کدو نییه
Türkçe Çeviri: Savaşta helva dağıtılmıyor
Eşdeğer Türk Atasözü: "İşi ciddiye almak."

105. Hazaraca: جوی آو رفته آو مورہ
Türkçe Çeviri: Daha önce su akan nehirden tekrar akacak
Eşdeğer Türk Atasözü: "Huylu huyundan vazgeçmez."

106. Hazaraca: دان کته اُسٹعو پورته کو
Türkçe Çeviri: Köpeğin ağzına kemik at
Eşdeğer Türk Atasözü: "Aç köpek fırın deler."

107. Hazaraca: شار کورا یک چیمه پادشاه یه
Türkçe Çeviri: Körlerin şehrinde tek gözlü kraldır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Körler memleketinde şaşılabilir padişah olur."

108. Hazaraca: دَ قول که گس نبود، بُز خو ره کریم داد نام مونه
Türkçe Çeviri: Kolda kimse olmayınca keçi kendine Kerimdad (insan) adını veriyor
Eşdeğer Türk Atasözü: "Abdal ata binince bey oldum sanır, şalgam aşı girince yağ oldum sanır."

109. Hazaraca: د کاسه خود خو دنگر ره نَمینگره د کاسه دیگا موی روش مونه
Türkçe Çeviri: Kendi kasesindeki sopayı görmez ama başkasının kabındaki kılı görür
Eşdeğer Türk Atasözü: "İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır."

110. Hazaraca: نشانہ دو تیر یک
Türkçe Çeviri: Tek ok ile iki hedef
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bir taşla iki kuş vurmak."
111. Hazaraca: میہ گل باچہ سر شد گلو کہ دایہ
Türkçe Çeviri: Ebe sayısı fazla olunca bebeğin kafası kel olur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Nerede çokluk, orada bokluk."
112. Hazaraca: دیہ می یاد کدو کار خورہ آیہ دختر
Türkçe Çeviri: Kızı annesine nasıl çalışılacağını öğretir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Tereciye tere satmak."
113. Hazaraca: ندرہ عاقبت دروغ
Türkçe Çeviri: Yalancının geleceği yoktur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."
114. Hazaraca: تُرشہ آلو نرسید، کہ آلو دَ دست
Türkçe Çeviri: Eriğe el uzanmayınca ekşidir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kedi yetişemediği (uzanamadığı) ciğere pis (murdar) dermiş."
115. Hazaraca: کُؤ حساب فیل بَشہ پاشہ آگہ دُشمو
Türkçe Çeviri: Düşmanınız sinek olsa onu fil sayın
Eşdeğer Türk Atasözü: "Düşmanın karınca ise de hor bakma."
116. Hazaraca: یہ خوردہ امید از دنیا
Türkçe Çeviri: İnsanlar umutla yaşarlar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Çıkmadık canda umut var."
117. Hazaraca: نَدَرہ بہرہ دنیا
Türkçe Çeviri: Dünyanın faydası yok
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dünya malı dünyada kalır."
118. Hazaraca: یہ وفا بے دنیا
Türkçe Çeviri: Dünya vefasızdır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dünya ölümlü, gün akşamlı."

119. **Hazaraca:** دُو اسپ که یک جای شد همرنگ نَشْنَه همخوی کو موشه
Türkçe Çeviri: İki at yan yana gelince renkleri değil alışkanlıkları aynı olur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Üzüm üzümüne baka baka kararır."

120. **Hazaraca:** دو پونزده شی یک سی یه
Türkçe Çeviri: İki onbeş otuz eder
Eşdeğer Türk Atasözü: "İki kere iki dört eder."

121. **Hazaraca:** دو خربوزه دَ یک دست
Türkçe Çeviri: Bir elde iki kavun
Eşdeğer Türk Atasözü: "İki karpuzu bir koltuğa sığdırmak."

122. **Hazaraca:** راسه از بچکیچه پُرسان کو
Türkçe Çeviri: gerçeği sor Çocuğa
Eşdeğer Türk Atasözü: "Çocuktan al haberi."

123. **Hazaraca:** رفتنی ها راه خوره می گیره ، مَنَدَنی ره هیچ دیو نمیزنه
Türkçe Çeviri: Ölenler (gidenler) yoluna gider, kalanlara ise hiçbir şey olmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ölenle ölünmez."

124. **Hazaraca:** رفیق خوب روز بد
Türkçe Çeviri: arkadaş iyi günde kötü
Eşdeğer Türk Atasözü: "Dost (iyi dost) kara günde belli olur."

125. **Hazaraca:** از یک خانه آغیل نموشه از یک نفر لشکر
Türkçe Çeviri: ordu kişiden bir olmaz, evden ağıl olmaz,
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bir çiçekle bahar (yaz) olmaz."

126. **Hazaraca:** روغون زرد تی آش خاو نموگنه
Türkçe Çeviri: kalmaz altına erişte Tereyağ
Eşdeğer Türk Atasözü: "Güneş balçıkla sıvanmaz."

127. **Hazaraca:** زخم بد جور موشه توره بد نه
Türkçe Çeviri: iyileşmez söz kötü ama iyileşir yara kötü
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz)."

128. Hazaraca: سیر از دل گشته خیر ندره
Türkçe Çeviri: bilmez halinden aç Tok
Eşdeğer Türk Atasözü: "Tok açın hâlinden bilmez."

129. Hazaraca: سیر خورده سیر بوی میدیه
Türkçe Çeviri: kokar sarımsak yiyen, Sarımsak
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ne ekersen, onu biçersin."

130. Hazaraca: شکم گشته سیر موشه چیم نه
Türkçe Çeviri: doymaz göz aç ama doyar karın Aç
Eşdeğer Türk Atasözü: "Açın karnı doyar, gözü doymaz."

131. Hazaraca: صد روز دَ بار یک روز ده کار
Türkçe Çeviri: kullanma gün bir saklama, Yüz gün
Eşdeğer Türk Atasözü: "Sakla samanı, gelir zamanı."

132. Hazaraca: عجله کار شیطو یه
Türkçe Çeviri: işidir şeytanın etmek Acele
Eşdeğer Türk Atasözü: "Acele işe şeytan karışır."

133. Hazaraca: قدر کمه بدان تا دَ کلو پرسى
Türkçe Çeviri: olun sahip şeye çok ki, şükredin şeye Az
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bir yiyip bin şükretmek."

134. Hazaraca: قطره قطره جمع شده دریا موشه
Türkçe Çeviri: olur göl damlaya damlaya
Eşdeğer Türk Atasözü: "Damlaya damlaya göl olur."

135. Hazaraca: کار امروزه د صبا نه ایل
Türkçe Çeviri: bırakmayın yarına işini Bugünün
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bugünkü (akşamın) işini yarına (sabaha) bırakma (koyma)."

136. Hazaraca: کار د زیو آسویه
Türkçe Çeviri: kolaydır iş Konuşarak
Eşdeğer Türk Atasözü: "Lafla peynir gemisi yürümez."

Ortak Deyim ve Atasözleri Işığında Hazara-Türk İlişkileri

137. Hazaraca: شیره خو وار د گنه
Türkçe Çeviri: Köpek kendi evinde aslandır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Her horoz kendi çöplüğünde öter."

138. Hazaraca: نموگه ثروش خوره دوغ کس
Türkçe Çeviri: Kimse ayranım ekşi demez
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kimse yoğurdum ekşi demez."

139. Hazaraca: بگوی حکم ما بگوی گم
Türkçe Çeviri: Az söyle söyle güçlü söyle
Eşdeğer Türk Atasözü: "Az söyle öz söyle."

140. Hazaraca: دیگا بینای خو خود کور
Türkçe Çeviri: Kendisi için kör, başkaları görür
Eşdeğer Türk Atasözü: "Herkes kendi ayıbını bilmez."

141. Hazaraca: ناسوره زخم بد گپ
Türkçe Çeviri: Kötü söz, tedavi edilemez bir yaradır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz)."

142. Hazaraca: لنگ د بڑ موشه آوزو خو لنگ د گوسپو
Türkçe Çeviri: Koyun kendi bacağından, keçi ise kendi bacağından asılır.
Eşdeğer Türk Atasözü: "Her koyun kendi bacağından asılır."

143. Hazaraca: کُو بله خو دان جو بگوی ره لقمه
Türkçe Çeviri: Ağızına göre lokmayı al
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ayağını yorganına göre uzat."

144. Hazaraca: میترسه رسیو گی آله از مارگزیده
Türkçe Çeviri: Yılandan ısırılan kişi, siyah beyaz ipten korkar.
Eşdeğer Türk Atasözü: "Sütten ağzı yanan yoğurdu (ayranı) üfleyerek yer (içer)."

145. Hazaraca: ندره برکت حرام مال
Türkçe Çeviri: Haram malın bereketi yok
Eşdeğer Türk Atasözü: "Haramın temeli olmaz."

146. **Hazaraca:** مال خُو ره ما حکم بگير ، همسايه خُو زه دوز نگير
Türkçe Çeviri: Malına sahip çık, komşunu hırsız olmakla suçlama
Eşdeğer Türk Atasözü: "Malına sahip çık, Komşunu hırsız çıkarma."

147. **Hazaraca:** مال ايله آمده قدر ندره
Türkçe Çeviri: Bedava kazanılan mülkün değeri yoktur
Eşdeğer Türk Atasözü: "Haydan gelen huya gider."

148. **Hazaraca:** مُردو حقه
Türkçe Çeviri: Ölüm haktır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Ölüm hak miras helal."

149. **Hazaraca:** ميمو (مهمان) يك روز دو روز نه تا نوروز
Türkçe Çeviri: Yılbaşına kadar değil, bir iki gün misafir olun
Eşdeğer Türk Atasözü: "Misafirlik üç gündür."

150. **Hazaraca:** ميوه صبر شيرينه
Türkçe Çeviri: Sabrın meyvesi tatlıdır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır."

151. **Hazaraca:** نابرده . رنج گنج مُيسر نمی شود
Türkçe Çeviri: alamazsınız hazineyi çekmeden Acı
Eşdeğer Türk Atasözü: "Emek olmadan yemek olmaz."

152. **Hazaraca:** ناداری عيب نيبه
Türkçe Çeviri: Yoksulluk ayıp değil
Eşdeğer Türk Atasözü: "Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp."

153. **Hazaraca:** نان آسو دَ خراسان نيبه
Türkçe Çeviri: Horasan ülkesinde kolay ekmek yok
Eşdeğer Türk Atasözü: "Emek olmadan yemek olmaz."

154. **Hazaraca:** نَمَدَ سپاه از ششتو سفید نموشه
Türkçe Çeviri: Siyah keçe (yün) yıkanınca beyaz olmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Deve Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz."

Ortak Deyim ve Atasözleri Işığında Hazara-Türk İlişkileri

155. **Hazaraca:** جان راحت نان نیم
Türkçe Çeviri: Yarım ekmek, rahat bir hayat
Eşdeğer Türk Atasözü: "Azıcık aşım, ağrısız (kaygısız) başım."

156. **Hazaraca:** جان خطر داکتر نیمچه ، خطر ایمان ، ملا نیمچه
Türkçe Çeviri: Yarı mollana imana, yarı doktor ise cana tehliktir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Yarım hekim candan eder, yarım hoca dinden eder."

157. **Hazaraca:** میترسه خو سایه از ووشبرغو
Türkçe Çeviri: Korkak insan gölgesinden korkar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Kendi gölgesinden korkmak." (Deyim)

158. **Hazaraca:** دره روشنی یک خو پس د تریکی هر
Türkçe Çeviri: Her karanlığın ardından bir gelir
Eşdeğer Türk Atasözü: "Sabrın sonu selamettir."

159. **Hazaraca:** مینگرد خو خود موری از کس آسموره هر
Türkçe Çeviri: Herkes kendi penceresinden gökyüzünü görür
Eşdeğer Türk Atasözü: "Herkes bildiğini okur."

160. **Hazaraca:** دره زور دره زر کس هر
Türkçe Çeviri: Parası olanın gücü vardır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Parası olanın sözü geçer."

161. **Hazaraca:** مونه گش خو خود نان بله کس قوغه هر
Türkçe Çeviri: Herkes közü kendi ekmeğinin üzerine yığar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Herkes kendi ölüsü için ağlar."

162. **Hazaraca:** مونه دَرُو خوره کشت کس هر
Türkçe Çeviri: Herkes ektiğini biçer
Eşdeğer Türk Atasözü: "Herkes ektiğini biçer."

163. **Hazaraca:** سوته جاهيله ، اشاره عاقيله
Türkçe Çeviri: Bilgiye ipucu, cahile sopa yeter
Eşdeğer Türk Atasözü: "Cahile söz (laf) anlatmak deveye hendek atlatmaktan güçtür (zordur)."

164. Hazaraca: یک در بسته هزار در واز
Türkçe Çeviri: Bir kapı kapanınca Allah başka kapıyı açar
Eşdeğer Türk Atasözü: "Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar."

165. Hazaraca: یک دست تتاکی آواز ندره
Türkçe Çeviri: Bir elden ses çıkmaz
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bir elin sesi çıkmaz."

166. Hazaraca: یک ره صبر کو تا هزار دفعه وای وای نکنی
Türkçe Çeviri: Bin kere pişman olmamak için bir kere bekle
Eşdeğer Türk Atasözü: "Acele işin sonu pişmanlık."

167. Hazaraca: یک گاو ریخندوک پگ پاد ره پُر ریخ مونه
Türkçe Çeviri: İshal olan bir inek bütün ahırını kirletiyor
Eşdeğer Türk Atasözü: "Bir baş soğan bir kazanı kokutur."

168. Hazaraca: دل به دل راه داره
Türkçe Çeviri: Gönülden gönüle yol vardır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Gönülden gönüle yol vardır."

169. Hazaraca: شیر خانه، رویای صحرايه
Türkçe Çeviri: Evde aslan, dışarıda kuzu
Eşdeğer Türk Atasözü: "Evde aslan, dışarıda kuzu."

170. Hazaraca: پیش چشم کور چی سورخ چی بو ر
Türkçe Çeviri: Kör göz için kırmızı ya da gri aynıdır
Eşdeğer Türk Atasözü: "Köre renkten bahs olunmaz."

1. Deyim ve Atasözlerinin Ortak Temaları

Türkçe ve Hazaraca arasındaki deyim ve atasözü benzerlikleri, bu iki halkın düşünsel yapılarındaki paralellikleri yansıtır. Özellikle yaşamın temel yönleri doğa, insan ilişkileri, toplumsal ahlâk gibi konular üzerine kurulan deyim ve atasözleri, benzer sosyal koşullarda gelişmiş iki halkın ortak değerlerini ifade eder. Örneğin, Türkçe'deki "Bir elin nesi var, iki elin sesi var" atasözü, işbirliği ve dayanışmanın önemini vurgular. Hazaraca'da da benzer bir deyim bulunur ve bu kültürel

anlayışı işaret eder. Bir diğer örnek, Türkçe'deki "Ağaç yaşken eğilir" atasözüdür. Bu, eğitimin ve değerlerin erken yaşta verilmesi gerektiğini ifade eder. Hazarca'daki karşılığı da erken yaşlarda eğitim ve ahlâkı vurgular.

2. Dilsel Benzerlikler ve Kültürel Etkileşimler

Türkçe ve Hazaraca arasındaki deyim ve atasözü benzerlikleri, sadece kültürel etkileşimi değil, aynı zamanda dilsel yakınlığı da gösterir. Hazaraların dilinde Türkçe kelimeler ve yapılar bulunduğu gibi, deyimlerin benzerliği de Türkçenin Hazaraca üzerindeki etkisini gösterir. Türkler ve Hazaralar, aynı coğrafyada uzun yıllar birlikte yaşamış, ticaret yapmış ve kültürel alışverişte bulunmuşlardır. Bu etkileşimler, günlük dilde ve halk edebiyatında kendini göstermektedir.

3. Sosyal Yapı ve Değerler Arasındaki Benzerlikler

Türkçe ve Hazaraca arasındaki deyim ve atasözü benzerlikleri, iki halkın sosyal yapılarındaki benzerlikleri yansıtır. Hem Türkler hem de Hazaralar, aile bağlarına, dayanışmaya ve birlikte hareket etmeye büyük önem vermektedir. "Birlikten güç doğar" gibi atasözleri, her iki halkın toplumsal yapılarını ve değerlerini yansıtır. Kırsal kesimde yaşayan bu iki halk arasında benzer yaşam biçimleri ve toplumsal normlar görülmektedir.

4. Kültürel Etkileşim ve Ortak Miras

Türkçe ve Hazaraca arasındaki deyim ve atasözü benzerlikleri, dilsel etkileşimin ötesinde bir kültürel bağa işaret etmektedir. Hazaraların, Türk boylarının yerleşim bölgelerinde, özellikle Afganistan'ın kuzey bölgelerinde yaşamaları, dilsel ve kültürel benzerlikleri pekiştirmiştir. Bu benzerlikler, iki halkın ortak bir tarihi mirası paylaştığını ve bu mirasın dilsel, kültürel ve toplumsal bağlar üzerinden devam ettiğini göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Hazaralar ile Türkler arasındaki kültürel etkileşimi, atasözleri ve deyimler bağlamında incelemektedir. İlgili ifadelerin karşılaştırılması, iki toplum arasındaki tarihsel ve kültürel bağların daha sistematik bir biçimde analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Derlenen veriler, Hazaralar ile Türklerin kültürel miraslarını dilsel ve toplumsal açılardan ortak bir zeminde nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, Hazara Türklerinin eski Türk kültürel mirasını ve manevi değerlerini günümüze taşıdığını göstermektedir. Türkiye Türkçesi ile Hazaraca arasındaki atasözü ve deyim benzerlikleri, yalnızca Hazara Türkleri açısından değil, aynı zamanda Orta Asya'daki diğer Türk topluluklarının düşünsel dünyalarının anlaşılması bakımından da önemli veriler sunmaktadır.

Hazaraca'da Türkçe kökenli kelimelerin varlığı ve atasözlerindeki benzerlikler, bu topluluğun tarihsel süreçte Türklerle yakın ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Türk halk kültürünün temel unsurlarından olan atasözleri ve deyimler, Hazaraların toplumsal hafızasında yer edinmiş ve ortak tarihsel mirasın izlerini taşımaktadır.

Sonuç olarak, Hazaraların atasözleri ve deyimlerinin incelenmesi, bu topluluğun Türk dünyası ile ilişkilerinin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu alanda gerçekleştirilecek derinlemesine çalışmalar, iki toplum arasındaki kültürel ve tarihsel etkileşimi çok boyutlu bir perspektifle ele alma imkânı sunacaktır.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (I-III)*. Baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi.
- Arısoy, Ş. (2018). *Türkçe ve Farsçada Ortak Kullanılan Atasözleri/Common Proverbs in Persian and Turkish*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (57), 127-138.
- Çelik, A. (2001). *Afganistan'daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnançları Üzerine Bir Mukayese Denemesi*. Milli Folklor, 7(50), 9-21.
- Çınarlı, Ö. (2012). *Afganistan'ın Etnik Yapısı*. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 73-84.
- Gökdağ, B. A. (2000). *Afganistan'da Türklük ve Hazaralar*. Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Vakfı.
- İlhan, S. (2022). *Hazaraların Sosyo-Kültürel Tarihi ve Menşei Sorunu*. Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 5(2), 307-326.

Ortak Deyim ve Atasözleri Işığında Hazara-Türk İlişkileri

Khanof, T. (1993). *Tarih Milli Hazara*, Havze İlimye Kum Yayınevi.

Mohammadi, A. (2015). *Hazara Türklerinin Halk İnançlarında Doğum, Evlenme ve Ölüm*. Millî Folklor, 27(105).

Durak, N. (2022). *Hazaralar*, Selenge Yayınları.

Sultanoghli, G. M. (2018). *Afganistan'da Şiilik Tarihi ve Hazaralar* (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)).

Şehristani, M. A. (1999). *Zarbul Meselhay Hazaragi, Musese Sevad Amuzi ve Ferhengi Hazaragi*.

Turani, A. J. (2016). *Amanullah Han Dönemi Türk-Afgan İlişkileri (1919-1929)* (Master's thesis, Kırıkkale Üniversitesi).

Yazıcı, O. (2011). *Hazaraların Menşei İle İlgili Yeni Bir Görüş*. Türklük Bilimi Araştırmaları, (29), 475-492.